

ANIT AĞAÇLARIN HUKUKİ REJİMİ*(Araştırma Makalesi)*DOI: <https://doi.org/10.33717/deuhfd.998247>**Arş. Gör. Muradiye ÇEVİKÇELİK*****Öz**

Anıt ağaçlar, geçmişle günümüz arasında bağlantı kuran taşınmaz tabiat varlıklarıdır. Anıt ağaçlar; alışılmışın üzerinde boyutlara sahip olan boyutsal anıt ağaçlar, kültürel veya tarihi açıdan özel bir yeri bulunan kültürel anıt ağaçlar ve türünün genel özelliklerinden esaslı şekilde farklı bir gelişim gösteren görsel anıt ağaçlar olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Anıt ağaçların koruma altına alınarak sağlıklı bir şekilde gelecek kuşaklara ulaştırılmasının ilk ve en önemli aşaması tescil işlemlerinin tamamlanmasıdır. Tescil işlemiyle anıt ağaçların bilgileri kayıt altına alınmakta ve anıt ağaçlar için koruma alanı tespit edilmektedir. Tescil edilmiş bir anıt ağaca zarar verici nitelikte eylemlerde bulunanlar cezai yaptırımlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu makalede; anıt ağaç kavramı, anıt ağaçların tespit ve tescili ile tescil kararının sağladığı korumalar ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler

Anıt ağaçlar, Ağaç kültü, Tabiat varlıkları, Tescil kararı, İdare hukuku

THE LEGAL REGIME OF MONUMENTAL TREES*(Research Article)***Abstract**

Monumental trees are immovable natural properties connecting past and present. Monumental trees are divided into three groups as dimensional monumental trees that have unusual sizes, cultural monumental trees that have a special place in a community's culture or history, and visual monumental trees that grow substantially different from general characteristics of their species.

* Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İdare Hukuku Anabilim Dalı, Konya (mcevikcelik@erbakan.edu.tr), ORCID: 0000-0002-6502-4076 (Geliş Tarihi: 12.04.2021-Kabul Tarihi: 14.07.2021)

The first and most important stage of conservation of monumental trees and transfer them to future generations is registration. With registration, information of monumental trees is recorded, and a protected area for monumental trees is determined. Criminal sanctions are imposed to those who damages a registered monument tree. In this paper, the monumental tree term, determination and registration of monumental trees, and protections provided by registration decision will be discussed.

Keywords

Monumental trees, Tree cult, Natural properties, Registration, Administrative law

GİRİŞ

Ağaçlar, geçmişten günümüze insan ve tabiat için vazgeçilmez nitelikte bitkilerdir¹. Oksijen kaynaklarından biri olan ağaçlar, metrelerce derine inen kökleri sayesinde toprak kayması ve heyelan riskini ortadan kaldırmakta, oksijen üretmekte, çeşitli canlılara ev sahipliği yapmakta, peyzaj tasarımında kullanılmakta, meyvelerinden ve gölgesinden yararlanılmakta, hava ve ses kirliliği azaltmakta ve buldukları bölgenin eko-turizm kaynaklarından biri olmaktadır². Tarihsel süreçte insanlar için ağaçlar manevi açıdan da vazgeçilmez nitelikte olmuştur. İnsanlar, hayatta açıklayamadıkları çoğu olguyu ağaçlarla sembolize ederek anlamlandırmaya çalışmışlar ve ağaçları bilinen dünya ile bilinmeyen dünya arasında iletişim kurma vasıtası olarak görmüşlerdir. Bu anlayış anıt ağaç kavramının oluşmasına giden yolu açmıştır.

Anıt ağaçlar gerek fiziksel özellikleri gerekse tarihi ve kültürel açıdan taşıdıkları önem nedeniyle diğer ağaçlardan ayrılmaktadır. Gerçekten anıt ağaçlar, yüzlerce ve hatta binlerce yıllık yaşlarıyla zamana meydan okuyan tarihin canlı tanıkları olarak kabul edilmektedir. Ancak günümüzde söz konusu ağaçlar çarpık kentleşme, sanayileşme, kontrolsüzce kullanılan tarım ilaçları, hava kirliliği, küresel ısınma gibi pek çok sorunla karşı karşıyadır. Devletler, küresel nitelikteki bu sorunlar karşısında anıt ağaçların korunması için çeşitli önlemler almaktadırlar.

Anayasa'nın 63. maddesi uyarınca, aynı zamanda birer tabiat varlığı olan anıt ağaçların korunması devletin sorumluluğu altındadır. Anıt ağaçların korunmasına ilişkin çeşitli düzenlemeler 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanunu (KTVKK)³, Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına

¹ Ağaçlandırma Yönetmeliği'ne göre ağaç, "ormanlarda tabii olarak yetişen veya emekle yetiştirilen, en az 5 metre boy yapabilen, yaşı ve çapı ne olursa olsun kökü, gövdesi ve tepesi olan yerli veya egzotik orijinli odunsu bitkileri"; ağaççık ise "ormanlarda tabii olarak yetişen veya emekle yetiştirilen, boyu 5 metreyi bulmayan, yaşı ve çapı ne olursa olsun yerli veya egzotik orijinli odunsu bitkileri" ifade etmektedir. RG: 23.10.2019/30927.

² **Ünal**, Mehmet/**Başpınar**, Veysel: Orman Hukuku, 4. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2017, s. 1-3; **Atik**, Meryem/**Balta**, Sıla/**Durak**, Ayşe: "Peyzajda Yaşayan Doğal Tarih: Anıt Ağaçlar", Plant, C. 7, S. 23, Mart-Mayıs 2017, s. 26; **Bilgin**, Sakine Nilüfer: Ormanların İdare Hukuku Açısından Korunması, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008, s. 3; **Güneş**, Yusuf: Orman Hukuku, Ed. Aynur Aydın, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019, s. 344.

³ RG: 23.07.1983/18113.

İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik (Yönetmelik)⁴ ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığının 110 sayılı ilke kararında⁵ yer almaktadır. Ancak söz konusu düzenlemeler incelendiğinde diğer kültür ve tabiat varlıklarına kıyasla anıt ağaçların korunması hususunun oldukça geri planda kaldığı görülmektedir. Hatta 2863 sayılı Kanun'un hiçbir maddesinde “*anıt ağaç*” ifadesi yer almamakta, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının düzenlendiği 6. maddede “*özellik gösteren ağaç ve ağaç toplulukları*”ndan bahsedilmektedir.

Bu makalede, kültür ve tabiat varlıklarının korunması hukukunda genellikle arka planda kalan anıt ağaçların hukuki rejimi ele alınacaktır. İlk olarak ağaç kültüründen hareketle anıt ağaç kavramının ortaya çıkışı tespit edilmeye çalışılacaktır. Devamında anıt ağaç kavramı ile anıt ağaçların tespit ve tescil süreçleri incelenecektir. Son olarak tescilin anıt ağaçlara sağladığı korumalar açıklanacaktır.

I. AĞAÇ KÜLTÜ

Kült kelimesinin Latince “*cultus*” kelimesinden dilimize geçtiği kabul edilmektedir (İng. cult; Fr. culte)⁶. Kült kavramı, popüler olmuş yaşantı, davranış veya fikir; yerleşik herhangi bir dinin parçası olmayan aşırı dini inançlara sahip insanlardan oluşan küçük grup; dini inanç ve pratiklerden oluşan sistemi ifade etmektedir⁷. Öğretide ve sözlüklerde kült kavramının genellikle dinle özdeşleştirildiği görülmektedir. Ancak kültler dini boyutun yanında folklorik boyuta da sahiptir⁸. Atalar kültü, ağaç kültü, ateş kültü, dağ kültü, taş ve kaya kültü, su kültü gibi pek çok şekilde toplumsal hayatta yer bulan kültler günümüzde de önemini korumaktadır.

Geçmişten günümüze kadar farklı dini ve etnik kökene sahip toplumların ortak noktalarından biri ağaç kültüdür. Ağaç kültü, ağacın sahip olduğu ruha saygı gösterme anlayışıdır. Hemen hemen bütün toplumlarda ağaçlar gerek faydaları gerekse kendisine atfedilen anlam nedeniyle kutsal kabul edilmiştir. Bazı ağaç türlerine doğum, ölüm, zafer, barış gibi olayları sembolize edecek şekilde diğerlerinden daha farklı anlamlar yüklenmiştir.

⁴ RG: 19.07.2012/28358.

⁵ Karar Tarihi/Sayısı: 10.09.2020/110, RG: 24.10.2020/31284.

⁶ <http://lugatim.com/s/K%C3%9CLT>, Erişim Tarihi: 08.07.2021.

⁷ https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/cult_1?q=cult, Erişim Tarihi: 28.03.2021.

⁸ **Çaycı**, Ahmet: “Kavramlar ve Tanımlar”, Mitoloji ve Din, Ed. Remzi Duran, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2018, s. 8-9.

Ağaç kültürüyle ilgili en önemli inanış hayat ağacı kültürüdür. Mısır kültüründe hayat ağacı olarak görülen sycamore ağacı mezarlara dikilmiş ve tabutlar genellikle bu ağaçtan yapılmıştır⁹. Türk mitolojisinde de hayat ağacı yaratılışı açıklayabilmek için ana motif olarak kullanılmıştır¹⁰. Şamanizm inanç sistemindeki aşağı dünya, orta dünya ve yukarı dünya hayat ağacı ile birbirine bağlanmaktadır. Ağacın kökleri, gövdesi ve dallarıyla dünyalar arasında bağlantı kurulmaktadır¹¹. Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda çınar ağacı oldukça önemlidir. Şeyh Edebali, Osman Gazi'nin rüyasında gördüğü çınar ağacını büyük bir devlet kuracağı şeklinde yorumlamıştır¹². Defne dalı zaferi, zeytin ağacı barışı, çam ağacı noeli¹³ ve selvi Zerdüştlükte ateşi¹⁴ sembolize etmektedir.

Günümüzde ağaç kültü önemini korumaya devam etmektedir. Türkçede insanların soylarını gösteren çizelgelere soyağacı veya şecere¹⁵ adı verilmektedir. Devlet ve eyaletlerin bayraklarında veya belediye logolarında ağaç veya yaprak simgelerine rastlanmaktadır. Örneğin; Kanada bayrağında Kanada'nın ulusal ağacı olan akçağaç yaprağı, Rusya'da yer alan Çuvasistan Cumhuriyeti'nin bayrağında ulusal canlanmanın bir sembolü hayat ağacı¹⁶ ve Lübnan bayrağında sedir ağacı yer almaktadır. 1945 yılında

⁹ **Sicard**, Harald Von: "The Tree Cult in the Zimbabwe Culture", African Studies, C. 5, S. 4, 1946, s. 257.

¹⁰ **Ergun**, Metin: "Türk Ağaç Kültü İnançının Dede Korkut Hikayelerindeki Yansımaları", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten, C. 46, S. 1998/1, 1998, s. 72.

¹¹ **Küçük**, Abanoz: "Türk Ağaç Kültü Etrafında Teşekkül Eden Dokuz Oğul Efsanesi ve Toplumsal İşlevleri", Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, C. 11, S. 22, 2018, s. 70; **Arslan**, Seher: "Türklerde Ağaç Kültü ve "Hayat Ağacı"", Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi, C. 1, S. 1, 2014, s. 64.

¹² **Palabaş Uzun**, Seyran/**Bozali**, Nuri/**Sivrikaya**, Fatih: "Kahramanmaraş'ın Tarihine Işık Tutan Anıt Ağaçlar", KSÜ Doğa Bilimleri Dergisi, C. 14, S. 2, 2011, s. 43; **Yurdadön Aslan**, Pınar/**Özkır**, Duygu/**Ofluoğlu**, Yasemin: "Bursa Kent Belleği ve Kimliğinin İnşasında Anıt Ağaçların Rolü", C. 7, S. 19, 2016, s. 813; **Satıl**, Fatih: Türk Kültüründe Ağaç ve Çınar, 20.02.2017, <https://gazetemerhaba.com/turk-kulturunde-agac-cinar/>, Erişim Tarihi: 28.03.2021.

¹³ **Yücer**, Hür Mahmut/**Küçük**, Serhat: "Tasavvuf Literatüründe Ağaç Sembolizmi ve Muhyî'nin Temsil-i Şecer İsimli Eseri", Academic Platform Journal of Islamic Research, C. 3, S. 1, 2019, s. 15.

¹⁴ **Özçelik**, R: "Mersin-Aydıncık İlçesi Anıt Dallı Servileri (Cupressus sempervirens L. var. horizontalis (Mill.) Gord.)", Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, C. 10, S. 2, 2006, s. 197.

¹⁵ Şecere, Arapçada ağaç anlamına gelen şecer kelimesinden türetilmiştir. <http://www.lugatim.com/s/0%C5%9Fecer>, Erişim Tarihi: 04.04.2021.

¹⁶ <https://www.crwflags.com/fotw/flags/ru-21.html>, Erişim Tarihi: 29.03.2021.

Amerika’da yapılan Birleşmiş Milletler toplantısına katılan üye ülkelere sekoya ağaçlarının tohumları uzun süreli barış isteğinin bir sembolü olarak dağıtılmıştır¹⁷.

Ağaçlar, insan sağlığı ve tabiat için taşıdıkları önem bakımından da tarih boyunca kıymetli kabul edilmişlerdir. Gerçekten ağaçlar karbondioksit salınımını, heyelanı, erozyonu, su kirliliğini ve küresel ısınmaya bağlı iklim değişikliğini azaltma, birçok canlıya ev sahipliği yapma, biyoçeşitliliği koruma hususlarında vazgeçilmez bir yere sahiptir. Ağaçların insan hayatı ve tabiat için bu denli önemli olması, tarihsel süreçte ağaçların da bir ruha sahip olduğunun kabul edilmesinin ve ağaçlara çeşitli sembolik anlamlar yüklenmesinin önde gelen sebeplerinden biridir.

II. ANIT AĞAÇLAR VE ANIT AĞAÇLARIN KORUNMASI

Anıt ağaçlar; kültürel açıdan yöre halkı için özel bir yeri bulunan, tarihi önemi nedeniyle belge değerine sahip olan veya fiziksel özellikleriyle kendi türündeki ağaçlar arasında öne çıkan taşınmaz tabiat varlıklarıdır¹⁸. Anıt ağaçlar; ender olmaları, estetik, kültürel, tarihi ve/veya belgesel değerlere sahip olmaları noktasında diğer ağaçlardan ayrılmaktadırlar¹⁹. Asatekin, gerek yaşları gerekse sosyal buluşma odağı olmaları nedeniyle bazı tekil ağaçların “*doğal kültür varlığı*” olduğunu ifade etmiş ve bu ağaçları “*özel ağaç*” şeklinde isimlendirmiştir²⁰. Asatekin’in tanımı, her ne kadar bütün anıt ağaçları kapsayacak yeterliğe sahip olmasa da “*doğal kültür varlığı*” ifadesiyle anıt ağaçların hem kültür varlığı hem de tabiat varlığı olduğunu kabul etmesi noktasında oldukça dikkat çekicidir.

¹⁷ **Sağlam**, Serkan/**Özkan**, Ulaş Yunus: “Zamanın Gizli Tanıkları ve Günümüzün Görkemli Yapıtları Anıt Ağaçlar”, Plant, C. 7, S. 23, 2017, s. 17.

¹⁸ Benzer bir tanım için bkz. **Çolak**, Nusret İlker: Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Hukuku, 2. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 179.

¹⁹ Esasen bu ayırım Evliya Çelebi’nin seyahatnamelerinde de görülmektedir. Gerçekten Evliya Çelebi Kütahya, Manisa, İzmir ve Antalya yörelerine dair bilgileri aktarırken “*ibretlik ağaçlar*” adı altında çeşitli ağaçlara değinmiştir. “*İbretlik ağaçlar*” ifadesi söz konusu ağaçların diğer ağaçlardan farklılaştığını göstermesi noktasında oldukça önemlidir. **Evliya Çelebi**: Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Kütahya-Manisa- İzmir- Antalya- Karaman- Adana- Halep- Şam- Kudüs- Mekke- Medine, Hazırlayan: Seyit Ali Kahraman, 9. Kitap, 1. Cilt, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2011, s. 219-220; **Baytop**, Asuman: Türkiye’de Botanik Tarihi Araştırmaları, Tübitak Yayınları, Ankara, 2004, s. 51.

²⁰ **Asatekin**, N. Gül: Kültür ve Doğa Varlıklarımız Neyi, Niçin, Nasıl Korumalıyız?, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı DÖSİMM Basımevi, Ankara, 2004, s. 47-49.

Anıt ağaç statüsüne sahip ağaçlar tarihin canlı tanıklıklarıdır. Bu özellikleri nedeniyle toplumların tarih bilincinin oluşturulması²¹ ve gelecek kuşaklara aktarılması noktasında oldukça önem taşımaktadır. Andrew Cowan'ın da ifade ettiği gibi, bize düşen görev gelecek nesiller için atalarımızın mirası anıt ağaçları korumaktır²². Ağaçların taşıdığı yıllık halkalar başlı başına birer tarihi kayıttır. Yıllık halkalar, geçmişte yaşanan iklim değişikliklerini, çeşitli doğa olaylarını ve kesme işlemlerini yansıtmaktadır. Ayrıca ağacın kimyasal yapısı da geçmişte yaşanan iklim değişikliklerine veya kirlilik seviyesine ışık tutmaktadır²³. Bu ağaçların zarar verilmesi veya ağacın yok edilmesi bir kütüphane yangınından farksızdır. Tarihsel önemin yanı sıra anıt ağaçlar bilimsel, folklorik, estetik ve turistik işlevlere de sahiptir²⁴. Anıt ağaçlar; insanlara ilham vermekte, belirli özellikler gösteren ağaç gen havuzu niteliğinde olabilmekte -örneğin, hastalık direnci- ve önemli genetik materyal rezervlerinden biri olarak kabul edilmektedir²⁵. Bütün bu nedenlerle anıt ağaçların korunmasında kamu yararı²⁶ olduğu aşikardır.

Ülkeler geçmişin canlı tanıkları olan ağaçların korunması ve gelecek kuşaklara sağlıklı bir şekilde ulaşabilmesinin sağlanması için anıt ağaç statüsünü kabul etmişlerdir. Buna göre önceden belirlenmiş kriterlere uygun ağaçlar yetkili makamlarca anıt ağaç olarak tespit ve tescil edilmektedir. Böylece söz konusu ağaçlar anıt ağaç statüsüne geçmektedir. Statü, hukuk kurallarıyla önceden düzenlenmiş genel, soyut ve kişilikdışı hukuki durumlardır²⁷. İdare hukuku statü hukukudur. Kişiler veya mallar, idari işlemlerle

²¹ “Bulduğumuz coğrafyayı vatan yapan, yaşanan ortak geçmişimizdir kuşkusuz. Ortak geçmişi toplum belleğinde sürekli canlı tutan ise, tarihsel çağlar içinde yüzlerce olaya tanıklık eden doğal ve kültürel anıtlarımızdır” **İstanbul Büyükşehir Belediyesi**: İstanbul'un Doğal Mirası Anıt Ağaçlar Anadolu Yakası, İhlas Gazetecilik, İstanbul, 2014, s. 18.

²² **Cowan**, Andrew: “Protecting Our Ancestors Legacy for the Generations of the Future”, 2004, <http://www.wbrc.org.uk/atp/Protecting%20our%20ancestors%20legacy%20-%20Arbor%20Ecology.pdf>, Erişim Tarihi: 08.04.2021.

²³ **Read**, Helen: Veteran Trees a Guide to Good Management, English Nature Veteran Trees Initiative, UK, 2000, s. 17.

²⁴ **Sarıbaşı**, Metin: “Batı Karadeniz Bölgesi'nin Kayda Girmemiş Anıt Ağaçları”, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, C. 52, S. 1, 2015, s. 15-16.

²⁵ **Read**, s. 17.

²⁶ **Çakmak**, N. Münci: İdare Hukukunda Kuramsal Olarak Kamu Yararı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013, s. 96-97.

²⁷ **Akyılmaz**, Bahtiyar/**Sezginer**, Murat/**Kaya**, Cemil: Türk İdare Hukuku, 12. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2020, s. 19-22.

şartları önceden belirlenmiş bir hukuki statüye girmekte veya bu hukuki statüden çıkmaktadır. Bir hukuki statüye kavuşan kişiler veya mallar, söz konusu hukuki statünün sağladığı imkanlardan yararlanmaktadır. Anıt ağaç statüsü de ağacın bakımının yapılmasını ve tehlikelerden korunmasını sağlama noktasında oldukça önemlidir. Polat'ın da ifade ettiği gibi, tescil kararları anıt ağaçları geleceğe taşımanın ilk adımıdır²⁸.

Hukukumuzda anıt ağaçların korunmasının anayasal dayanağı Anayasa'nın 63. maddesinde yer almaktadır. Söz konusu düzenlemeye göre, “Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır”. Bu hükümle tabiat varlıklarının korunması görevi devlete verilmiştir. Tabiat varlıkları, 2863 sayılı Kanun'un (KTVKK) 3/a-2 hükmünde tanımlanmıştır. Buna göre tabiat varlıkları, “jeolojik devirlerle²⁹, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli, yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan değerlerdir”. Özellik gösteren ağaç ve ağaç toplulukları da taşınmaz tabiat varlığı olarak kabul edilmektedir (KTVKK, m. 6/4). Dolayısıyla devlet; trafik, kentleşme, nüfus artışı, hızlı sanayileşme gibi problemler karşısında anıt ağaçların korunması hususunda bütün tedbirleri almakla yükümlüdür.

Devlet, anıt ağaçları koruma ödevini Çevre ve Şehircilik Bakanlığının hizmet birimlerinden biri olan Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü eliyle yerine getirmektedir. Gerçekten Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında

²⁸ Polat, Zöhre: “Doğanın Mirası Anıt Ağaçlar”, Türk Tarım – Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi, C. 5, S. 8, 2017, s. 913; Anıt ağaçların korunmasında en az tescil kadar önemli bir diğer husus toplumda koruma bilincinin oluşturulmasıdır. Özçelik'in Mersin'in Aydınçık ilçesindeki anıt ağaç olarak tescil edilmiş iki adet dallı selvi ağacına dair çalışması, yöre halkının anıt ağaçların korunmasına katılmasının önemini somut olarak göstermektedir. Makaleye göre, yöre halkı söz konusu selvileri ulu ağaç olarak kabul etmekte ve ağaçlardan dal kesilmesini hoş karşılamamaktadır. Özçelik, s. 199; Koruma bilincinin oluşturulması, çevre hukukunun temel ilkelerinden olan katılım ilkesiyle yakından ilgilidir. Katılım ilkesi, kişilerin çevreye ilişkin kararların alınması sürecine dahil olarak bu süreci etkileyebilmeleri ve yönlendirebilmeleridir. Kültür ve tabiat varlıklarının korunmasına ilişkin kararların alınması ve alınan bu kararların uygulanması aşamalarında da bireylerin sürece katılımının sağlanması gerekmektedir. Katılım ilkesine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Yılmaz Turgut, Nükhet: Çevre Politikası ve Hukuku, 2. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2012, s. 149-178.

²⁹ Maddede geçen “jeolojik devirler”in de tarih öncesi devirler içerisinde yer aldığı ve dolayısıyla söz konusu ifadenin gereksiz olduğu hakkında görüş için bkz. Umar, Bilge/Çilingiroğlu, Altan: Eski Eserler Hukuku, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1990, s. 45.

Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin³⁰ 109/1-b hükmüne göre, “*tabiat varlıkları ve doğal sit alanları ile özel çevre koruma bölgelerinin tespit, tescil, onay, değişiklik ve ilanına dair usul ve esasları belirlemek ve bu alanların sınırlarını tespit ve tescil etmek, yönetmek ve yönetilmesini sağlamak*” Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğünün görev ve yetkileri arasındadır. Kanun'da ve Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nde öngörülen görevlerin yerine getirilmesi için Bakanlığın merkez teşkilatı bünyesinde Tabiat Varlıklarını Koruma Merkez Komisyonu ve taşrada Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu oluşturulmuştur. Keza valiliklerdeki Çevre ve Şehircilik İl Müdürlükleri bünyesinde yer alan Tabiat Varlıkları Koruma Şube Müdürlükleri anıt ağaçların korunmasında önemli rol oynamaktadır.

2863 sayılı Kanun'da, özellik gösteren ağaçlardan bahsedilmekle birlikte “*anıt ağaç*” ifadesi kullanılmamış ve anıt ağaçlara ilişkin herhangi bir özel düzenlemeye yer verilmemiştir. Anıt ağaçlara ilişkin temel düzenlemeler, Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik'te ve 110 sayılı ilke kararlarda yer almaktadır.

Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik'in 4/1-a bendine göre; anıt ağaçlar, “*yaş, çap ve boy itibarıyla kendi türünün alışılmış ölçüleri üzerinde boyutlara sahip olan ve/veya yöre folklorunda, kültür ve tarihinde özel yeri bulunan ve/veya geçmiş ile günümüz, günümüz ile gelecek arasında köprü kurabilecek doğal ve uzun ömre sahip olan ağaçları*” ifade etmektedirler.

Anıt ağaçlar, Çevre ve Şehircilik Bakanlığının 110 sayılı ilke kararında kültürel anıt ağaçlar, boyutsal anıt ağaçlar ve görsel anıt ağaçlar olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Kültürel anıt ağaçlar, “*yöre kültüründe olumlu veya olumsuz, gerçek veya hayal ürünü, mistik veya folklorik bir öyküye sahip olan veya ulusal tarihi olaylar ile özdeşleşmiş ve onlara tanıklık eden ağaçlardır*”. Kültürel anıt ağaçlar; tarihi anıt ağaçlar, mistik anıt ağaçlar ve folklorik anıt ağaçlar olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Boyutsal anıt ağaçlar, “*buldukları yerde yaş, boy, gövde ve tepe tacı gibi boyutsal özellikleri itibarıyla kendi türünün alışlagelmiş ölçülerinin çok üzerindeki boyutlara ulaşmış, geçmiş ile günümüz, günümüz ile gelecek arasında köprü kurabilecek en az 100 yaşında ve doğal ömre sahip ağaçlar*”dır. Görsel anıt ağaçlar ise “*doğal görünümünden esaslı şekilde sapma gösteren çatal, şamdan, kıvrık, yatay ve farklı gövde kaynaşması gibi dikkat çekici görsel özelliklere sahip olan ağaçlar*” şeklinde tanımlanmıştır.

³⁰ RG: 10.07.2018/30474.

Ağaçlar, biyolojik birer varlık olmaları nedeniyle bütün önlemler alınsa da bir noktada ömürlerini tamamlamaktadır. Ülkemizdeki hukuki düzenlemelerde anıt ağaçların korunmasının yalnızca ağaçların yaşadıkları dönemle sınırlı olarak ele alındığı görülmektedir. Oysa bir anıt ağaç yaşam mücadelesini bıraktıktan sonra bile doğa için değerlidir ve yaşayan anıt ağaçlar kadar saygı görmeyi hak etmektedir³¹. Zira ölen anıt ağaçlar, çürümenin yavaş olması nedeniyle toprağa dönüşmeden önce kök ve gövdeleriyle onlarca yıl çeşitli organizmalara ev sahipliği yapmaya devam edebilir³². Bu nedenle mevzuatta anıt ağaçların ölümünden sonraki süreç için de çeşitli korumaların öngörülmesi gerekmektedir.

III. ANIT AĞAÇLARIN TESPİTİ VE TESCİLİ

Anıt ağaçların korunması ve gelecek kuşaklara sağlıklı bir şekilde ulaştırılmalarının en önemli aşaması, söz konusu ağaçların tespit ve tescil edilerek hukuken “*anıt ağaç statüsü*” kazanmalarındır. Anıt ağaç statüsü kazanan ağaçlar, bu statünün sağladığı korumalardan yararlanmaya başlayacaktır. Zira anıt ağaç olarak tescil edilen ağaçların taşıdığı öneme binaen diğer ağaçlara göre daha özel ve daha titiz bir şekilde korunması gerekmektedir.

KTVKK'nın ek 4. maddesi uyarınca, tabiat varlıkları hakkında Kanun'da öngörülen iş, işlem ve kararlar bakımından görevli ve yetkili bakanlık Çevre ve Şehircilik Bakanlığıdır. Dolayısıyla anıt ağaçların tespit ve tescilinde yetkili makam Çevre ve Şehircilik Bakanlığıdır. Bakanlık bu yetkisi Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü eliyle kullanmaktadır. Yetkili makamlar; 2863 sayılı KTVKK, Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığının 110 sayılı ilke kararında belirtilen usul ve esaslardan hareketle anıt ağaçların tespit ve tescil işlemlerini gerçekleştirecektir.

A. Anıt Ağaçların Tespiti

Anıt ağaçların korunması sürecinin ilk aşamasını tespit süreci oluşturmaktadır. Tespit aşamasında; Kanun, Yönetmelik ve 110 sayılı İlke Karar'da³³ öngörülen usul ve esaslardan hareketle bir ağacın anıt ağaç statüsü

³¹ Read, s. 15.

³² Cowan, Andrew: “Protecting Our Ancestors Legacy for the Generations of the Future”, 2004, <http://www.wbrc.org.uk/atp/Protecting%20our%20ancestors%20legacy%20-%20Arbor%20Ecology.pdf>, Erişim Tarihi: 08.04.2021.

³³ Yönetmelik'in 11. maddesinin 2. fıkrasının ilk hâli “*Anıt ağaçlar Türk Standardları Enstitüsü tarafından hazırlanan TS 13137 Anıt Ağaçlar Envanter Seçim Kuralları ve*

taşıyıp taşımadığı incelenmektedir. Bu başlık altında tespit sürecine ilişkin işlem akışı ele alınacaktır.

1. Tespit Süreci

Tespit, diğerlerine kıyasla özel olduğu tahmin edilen bir ağaca ilişkin Kanun ve Yönetmelik'te öngörülen usul ve esaslar çerçevesinde gerçekleştirilen teknik çalışmayı ifade etmektedir. KTVKK'nın 7. ve ek 4. maddeleri uyarınca anıt ağaçların tespiti, Çevre ve Şehircilik Bakanlığının koordinatörlüğünde ilgili ve faaliyetleri etkilenen kurum ve kuruluşların görüşü alınarak yapılmaktadır. Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüklerine anıt ağaçların tespitine dair yapılan başvurular Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu tarafından değerlendirilmektedir. Bölge Komisyonu, anıt ağaçların tespiti hususunda değerlendirme yapabilmek için bilimsel araştırma çalışması yapılmasını talep edecektir (Yönetmelik m. 15/1, 2). Ancak gerekli görülen hâllerde talep olmaksızın Genel Müdürlük tarafından doğrudan tespit yapılabilmektedir (Yönetmelik m. 17/1-1).

Bölge Komisyonunun bilimsel araştırma çalışması yapılmasını talep ettiği durumlarda öncelikle araştırma ekibi oluşturulması gerekmektedir. Araştırma ekibi, başvuru konusu ağacın anıt ağaç niteliğinde olup olmadığına dair araştırma çalışmalarını yerine getirmek üzere Genel Müdürlük tarafından teşkil edilmektedir. Araştırma ekibi; orman mühendisi, ziraat mühendisi, biyolog, şehir plancısı, su ürünleri mühendisi, jeoloji mühendisi, peyzaj mimarı, çevre mühendisi, harita kadastro mühendisi ve ilgili diğer meslek gruplarından mesleğinde en az beş yıllık tecrübeye sahip en az beş kişiden oluşturulacaktır (Yönetmelik m. 4/1-b ve m. 16/1-a, b).

Araştırma ekibinde anıt ağaçlar konusunda uzmanlaşmış kişilerin bulunmasına dikkat edilmelidir. Bu bağlamda her başvuru için ayrı bir araştırma ekibi kurmak yerine, Türkiye genelinde anıt ağaç konusunda uzmanlaşmış kişilerin tespit edilerek birlikişi listesine benzer bir şekilde anıt ağaç uzmanı listesinin oluşturulması ve araştırma ekibi oluşturulurken bu listeden görevlendirme yapılması yerinde olacaktır. Böylece korunması gereken ağaçlar daha isabetli ve hızlı bir şekilde tespit edilebilecektir.

İşaretleme Standardına göre tespit edilir” şeklindeydi. TS 13137 standardı, Prof. Dr. Musa GENÇ ve Ş. Teoman GÜNER tarafından geliştirilmiş ve 2005 yılında ulusal standart olarak kabul edilmiştir. 16.03.2020 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmelik değişikliği ile söz konusu hüküm “*Anıt ağaçların tespit edilmesine yönelik hususlar ilke kararı ile belirlenir*” şeklinde değiştirilmiş ve bu kapsamda Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından hazırlanan 110 sayılı ilke karar 24.10.2020 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

Araştırma ekibi tarafından yapılan çalışmalar çerçevesinde araştırma raporu düzenlenecek ve bu rapor Genel Müdürlüğe ve ilgili İl Müdürlüğüne teslim edilecektir (Yönetmelik m. 16/1-ç). Tabiat Varlıklarını Koruma Şube Müdürlüğü, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğüne sunulan araştırma raporu kapsamında tespit raporu ile tespit fişini 3 nüsha olarak hazırlamak³⁴ ve bu raporu Bölge Komisyonuna sunmakla görevlidir (Yönetmelik m. 15/3 ve m. 16/2). Şube Müdürlüğü tarafından hazırlanan tespit dosyasının³⁵ Bölge Komisyonuna sunulmasıyla tespit süreci sona erecektir.

Tabiat Varlıklarını Koruma Şube Müdürlüğü tarafından İl Müdürlüğüne sunulan araştırma raporu kapsamında hazırlanan tespit raporu ile tespit fişi, icrai niteliğe sahip olmayan hazırlık işlemi niteliğinde idari işlemlerdir³⁶. Zira tespit raporu ve tespit fişinin düzenlenmesi, söz konusu ağacın hukuki statüsünde herhangi bir değişikliğe yol açmamaktadır. Dolayısıyla tespit raporu ve tespit fişinin hukuka aykırı olduğundan bahisle açılacak iptal davaları, mahkeme tarafından kesin ve yürütülmesi gereken bir işlemde söz edilemeyeceği için reddedilecektir. Tespit raporu ve tespit fişinde meydana gelen hukuka aykırılıklar, asıl işlem olan tescil işlemine karşı açılacak davada ileri sürülebilecektir³⁷.

³⁴ 110 sayılı ilke karara göre tespit fişinin hazırlanmasında en az iki uzmanın görev alması gerekmektedir. Görev alacak uzmanlardan birinin orman mühendisi olması zorunludur. Diğer uzman veya uzmanlar ise biyolog, peyzaj mimarı, ziraat mühendisi veya gerekli görülen ilgili diğer meslek grupları arasından seçilecektir.

³⁵ Yönetmelik'in 14/1 hükmü uyarınca tespit dosyasında aşağıdaki belgelerin bulunması gerekmektedir:

"a) Hangi niteliği ve özellikleri sebebi ile tespit edileceğini belgeleyen tespit raporu ve tespit fişi.

b) Taşınmazın yerini ve sınırlarını gösterir pafta, ada, parsel numarasını içeren harita ve ülke koordinat sisteminde UTM-GK 3 derecelik ED50 aplikasyon krokisi.

c) Varsa her tür ve ölçekte planı.

ç) Varsa hava fotoğrafları, uydu görüntüleri.

d) Varsa kadastral planı ve mülkiyet bilgileri.

e) Alanın bütünüyle algılanmasını sağlamak amacıyla panoramik olarak çekilmiş fotoğrafları içeren basılı ve elektronik ortamda fotoğraf albümü.

f) Tabiat varlığı olarak tescil edilecek anıt ağaçlar için; yerinin konum olarak belirlenmesini sağlamak üzere ülke koordinat sisteminde UTM-GK, 3 derecelik ED50 koordinat değerleri.

g) Tespit ekibince gerekli görülen diğer belgeler."

³⁶ Raporların hukuki niteliği hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Karahanoğulları**, Onur: İdarenin Hukukla Kavranması: Yasallık ve İdari İşlemler (Yargı Kararlarına Dayalı Bir İnceleme), 3. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2015, s. 310-311; **Akyılmaz/Sezginer/Kaya**, s. 339-340.

³⁷ **Gözler**, Kemal: İdare Hukuku, Cilt I, 3. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019, s. 806-807.

2. Anıt Ağaçların Tespitinde Değerlendirme Kriterleri

Anıt ağaçların tespiti aşamasında gerek araştırma ekibi gerekse Şube Müdürlüğü tarafından yapılacak çalışmalarda göz önünde bulundurulması gereken birtakım değerlendirme kriterleri mevcuttur³⁸. Bu kriterler Yönetmelik'in 11. maddesinde ve 110 sayılı ilke kararda öngörülmüştür. Yönetmelik'in 11. maddesine göre, bir ağacın anıt ağaç niteliğinde olup olmadığının tespit edilebilmesi için aşağıdaki ayırt edici özelliklerden en az birini taşıması gerekmektedir:

a) Yaş, çap, boy ve form itibarıyla kendi türünün alışılmış ölçüleri üzerinde boyutlara sahip olan kuşaklar arasında bağ kurabilecek uzunlukta doğal ömre sahip olması.

b) Yöre kültüründe olumlu veya olumsuz, gerçek veya hayal ürünü, mistik veya folklorik bir öyküye sahip olması.

c) Yöresel veya ulusal tarihte kimi olaylar ile özdeş hâle gelmesi ve onlara tanıklık etmesi."

16.03.2020 tarihli değişiklik öncesinde Yönetmelik'in 11. maddesinin kapsamının daha geniş olduğu görülmektedir. Yönetmelik'in ilk hâlinde, şu an yürürlükte olan 11. maddede sayılan özelliklere ilave olarak "*ç) Görsel açıdan estetik görünümüne sahip olan veya doğal görünümünden esaslı şekilde sapma gösteren çatal, şamdan, kıvrık, yatay gibi dikkat çekici biçimde fiziksel özelliklere sahip*" ağaçların, "*d) Aynı gövde ve kök üzerinde iki veya daha fazla türün bir arada yaşaması gibi garip kaynaşma ve birlikte yaşama örnekleri sergileyen, doğal yaşam tarzı bakımından benzerlerinden farklı gelişme niteliklerine sahip*" ağaçların ve "*e) Kent dokusunu tamamlayan, kent imajına etkisi olan grup, dizi veya tek ağaçlar*"ın anıt ağaç özelliği gösterdiği kabul edilmekteydi. Ancak 16.03.2020 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan yönetmelik değişikliği ile son üç bent madde metninden çıkarılmıştır. Söz konusu değişiklik anıt ağaçların kapsamının daraltılmasına yönelik bir iradenin yansıması niteliğindedir.

110 sayılı ilke kararda, Yönetmelik'te öngörülen değerlendirme kriterleri tekrarlanmakla birlikte, Yönetmelik'e göre daha sistematik bir yol izlenmiştir. İlke kararda anıt ağaçlar; kültürel, boyutsal ve görsel anıt ağaçlar olmak üzere üç gruba ayrılmış ve her grup için ayrı kriterler öngörülmüştür. Bu noktada ilke kararda yer alan görsel anıt ağaç türüne de ayrıca değinmek gerekmektedir. İlke karara göre, doğal görünümünden esaslı şekilde farklı ve

³⁸ Bu başlık altında yer verilen kriterlerin tescil aşamasında da yetkili idareler tarafından göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

dikkat çekici görsel özelliklere sahip ağaçlar görsel anıt ağaç olarak adlandırılmaktadır. 2020 yılı değişikliği öncesinde, Yönetmelik'in 11/ç hükmünde yer alan özellik görsel anıt ağaçlara karşılık gelmekteydi. Ancak 2020 yılı değişikliğiyle ç bendi kaldırılmış ve görsel anıt ağaçların Yönetmelik'te bir dayanağı kalmamıştır. Dikkat çeken husus ise ilke kararın yönetmelik değişikliğinden yaklaşık 6 ay sonra Resmi Gazete'de yayımlanmış olmasıdır. Diğer bir ifadeyle, görsel anıt ağaçlara ilişkin tanım Yönetmelik'ten çıkarılmış ve yaklaşık 6 ay sonra benzer bir tanıma 110 sayılı ilke kararda yer verilmiştir. Bu durum anıt ağaçlar hususundaki belirsizliği ve karmaşayı göstermesi noktasında dikkat çekicidir. Uygulamada çıkabilecek sorunları önlemek adına, yapılacak bir değişiklikte görsel anıt ağaçların Yönetmelik'in 11. maddesine tekrar eklenmesi gerekmektedir.

110 sayılı ilke karara göre; boyutsal anıt ağaçların tespitinde ağacın yaşı, gövde çapı, boyu, tepe çapı, bulunduğu yer ve pozitif özelliklere bağlı olarak değerlendirme yapılacaktır. Kültürel anıt ağaçların tespitinde ağacın tarihi, mistik veya folklorik özelliklerden en az birine sahip olup olmadığı araştırılacak, ağacın boyutlarına göre bir değerlendirme yapılmayacaktır. Ancak tespit fişinde ağacın boyutları yer almalıdır. Görsel anıt ağaçların tespitinde ağacın dikkat çekici esaslı görsel farklılıklara sahip olması gerekli ve yeterlidir. Söz konusu ağaç için ayrıca boyutsal özelliklerine bağlı değerlendirme yapılmayacaktır. Ancak tespit fişinde ağacın boyutlarının eksiksiz yer alması gerekmektedir.

Boyutsal anıt ağaçların seçimi, birtakım sayısal değerlerin hesaplanmasıyla gerçekleştirilmektedir. Öncelikle ağacın yaşı, gövde çapı, boyu, tepe çapı, bulunduğu yer ve pozitif özelliklerine 110 sayılı ilke kararının 4 numaralı ekinde yer alan "*Anıt Ağaç Değerlendirme Tablosu*"nda karşılık gelen puanlar toplanmakta ve şimdiki anıtsal değerine (ŞAD) ulaşılmaktadır. Devamında ise ilke kararın 1, 2 ve 3 numaralı ekinde yer alan ilgili ağaç türüne dair asgari anıtsal değer (AAD) belirlenmektedir. Son olarak söz konusu ağacın anıt ağaç olarak tespit edilebilmesi için şimdiki anıtsal değerinin asgari anıtsal değere eşit veya bu değerden büyük olması ($\text{ŞAD} \geq \text{AAD}$) gerekmektedir.

Boyutsal anıt ağaçların şimdiki anıtsal değerinin asgari anıtsal değerinin birkaç puan gerisinde kalması ve bu nedenle anıt ağaç olarak tespit edilememesi ihtimal dahilindedir. Bu ağaçlar için medyada "*anıt ağaç adayı*" ve doktrinde "*istikbal anıt ağaç*" ifadelerinin kullanıldığı görülmektedir. Genç ve Güner'e göre, anıt ağaç seçiminde belki de en büyük zorluk bir ağacın şimdiki anıtsal değeri ile asgari anıtsal değeri arasında küçük bir fark olmasıdır. Bu durumdaki bir ağaç, asgari anıtsal değerinin birkaç puan gerisinde

kaldığı için korunamayacaktır. Genç ve Güner'e göre, "Bu tip ağaçlar, anıt ağaç seçimi için saptanan yaş, boy, gövde çapı veya tepe çapı değerlerinden herhangi birine göre bir üst basamağa yükseldiğinde MADTür [minimum anıtsal değer/asıgari anıtsal değer] değerine sahip olabilecektir... "istikbal anıt ağacı" olarak seçilmekte ve bu ağaçların, bir anıt ağaç gibi korunması teklif edilmektedir"³⁹.

Genç ve Güner'in görüşü, Türk Standardları Enstitüsünün Nisan 2006 tarihli TS 13190 standardında yer bulmuştur. Buna göre istikbal anıt ağaç, "Mevcut hâliyle boyutsal anıt ağaç kriterlerini karşılayamayan; ancak, anıt ağaç seçimi için saptanan yaş, boy, gövde çapı veya tepe çapı değerlerinden herhangi birine göre bir üst basamağa yükseldiğinde, tür bazında belirlenen "asıgari anıtsal değer"e sahip olabilecek ağaç"tır. Kentleşme ve çevresel sorunlar karşısında birkaç puan farkla savunmasız kalan ağaçlar düşünüldüğünde istikbal anıt ağaç uygulaması oldukça yerinde bir yaklaşımdır. Ancak günümüzde "anıt ağaç adayı" veya "istikbal anıt ağaç" ifadelerinin KTVKK'da, ilgili Yönetmelik'te veya 110 sayılı ilke kararda herhangi bir dayanağı bulunmamaktadır.

B. Tescil Süreci

Tescil işlemi, tespit süreci tamamlanan anıt ağaçlara ilişkin başvurunun yetkili makamlar tarafından onaylanmasıdır. Bölge Komisyonu; KTVKK, Yönetmelik ve 110 sayılı ilke karar kapsamında tespit dosyası hakkında yapacağı değerlendirme neticesinde başvuruyu uygun görürse söz konusu ağacın anıt ağaç olarak tesciline karar verecektir. Bölge Komisyonu, karar verirken dosya üzerinden inceleme yapmakla yetinmemeli ve gerektiğinde başvuruya konu ağacı yerinde incelemek üzere bir uzman görevlendirebilmelidir.

Bölge komisyonu tarafından verilen tescil kararı üç suret hâlinde düzenlenmelidir. Bu suretlerden bir tanesi İl Müdürlüğüne, diğer iki sureti ise Genel Müdürlüğe gönderilecektir. Genel Müdürlük, Bölge Komisyonunun tescil kararında hata veya eksiklik tespit ederse kararı yeniden değerlendirilmek üzere İl Müdürlüğüne geri gönderecektir. Genel Müdürlük, Bölge Komisyonu kararında herhangi bir eksiklik veya hata görmezse bakanın onayını alarak tescil işlemini tamamlamak amacıyla tescil kararını Çevre ve Şehircilik Bakanlığına gönderecektir.

³⁹ Genç, Musa/Güner, Ş. Teoman: Göller Bölgesi'nin Anıt Ağaçları, Isparta Valiliği İl Özel İdare Müdürlüğü, İdeal Matbaası, Ankara, 2003, s. 43.

Tescil işleminin tamamlanması, tescil kararının yapı yasağı getirip getirmemesi hâllerinde farklı şekillerde gerçekleşmektedir. Yapı yasağı bulunmayan kararlar bakan onayıyla, yapı yasağı bulunan kararlar ise bakanın teklifi ve Cumhurbaşkanı kararıyla tamamlanmaktadır (Yönetmelik m.17/1-ç, d)⁴⁰. Tescil kararının tamamlanması üzerine kararın ve onayın bir sureti Genel Müdürlüğe, diğer suretleri ise İl Müdürlüğüne gönderilecektir. İl Müdürlüğü, tescil kararının tamamlanması üzerine anıt ağacın yer aldığı taşınmazın tapu kütüğünün beyanlar hanesine taşınmaz sınırları içerisinde anıt ağaç olduğuna dair kayıt düşülmesini ilgili tapu müdürlüğüne yazıyla bildirecektir (Yönetmelik m.17/1-ğ). Anıt ağaç tescil edilmesiyle varsa parseli de tescil edilmiş olacaktır⁴¹.

Anıt ağaçların tesciline dair kararlar taşınmaz maliklerine 7201 sayılı Tebligat Kanunu⁴² uyarınca tebliğ edilecektir. Yönetmelik'e göre, taşınmaz malikinin tespit edilebilmesi hâlinde tescil kararının maliklere tebliği yeterli olup kararın ayrıca Resmi Gazete'de yayımlanma zorunluluğu bulunmamaktadır. Taşınmaz maliklerinin idarece tespit edilememesi hâlinde ise tescil kararları Resmi Gazete'de yayımlanacak ve Bakanlığın internet sitesinde bir ay süreyle duyurulacaktır (Yönetmelik m.17/1-i). Tescil kararı, anıt ağacın bulunduğu taşınmazın malikinden başka kişileri de ilgilendirebilecek nitelikte bir karardır. Bu nedenle toplumun haberdar edilebilmesi adına, taşınmaz malikinin tespit edilip edilmediğinden bağımsız düşünülmeli ve anıt ağaçların tesciline dair bütün kararlar Resmi Gazete'de yayımlanmalıdır.

IV. ANIT AĞAÇLARIN TESCİLİNİN SAĞLADIĞI KORUMALAR

Anıt ağaç statüsünün temel fonksiyonu, tescil edilen ağaçların mevzuatta öngörülen korumalardan yararlanmasını sağlamasıdır. Anıt ağaç statüsüne sahip ağaçlar için özel bakım çalışmaları yapılmakta, yeterli ölçüde koruma alanı tespit edilmekte ve söz konusu ağaçlara zarar verici nitelikte eylemler için cezai yaptırımlar öngörülmektedir. Bu başlık altında tescil kararının anıt ağaca sağladığı korumalar ele alınacaktır.

⁴⁰ Anıt ağaçların tescili, birden fazla iradesinin belirli bir sırayla bir araya gelmesiyle tesis edildiği için karma idari işlem niteliğindedir. Tescil kararının tamamlanmasına kadar tesis edilen her idari işlem, bir sonraki idari işlemin dayanağını oluşturmaktadır. **Akyılmaz/Sezginer/Kaya**, s. 360-361.

⁴¹ **Sancakdar**, Oğuz: Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2012, s. 49.

⁴² RG: 19.02.1959/10139.

A. Anıt Ağaç Envanterinin Çıkarılması

Anıt ağaçları korumanın ilk adımı tescil işlemlerinin tamamlanarak anıt ağaç envanterinin çıkarılmasıdır. Elbette ağaçlar da tıpkı kültür varlıklarında olduğu gibi sadece bir ülkenin malı kabul edilemezler. Örneğin, Girit Adası'nda bulunan MÖ 800 (\pm 200) yılında dikildiği veya kendi kendine yetiştiği tahmin edilen Mana Tree olarak anılan ve insanlık tarihinin yaklaşık 3000 yılına tanıklık eden zeytin ağacının⁴³ yalnızca Yunanistan'ın malı olarak kabul edilmesi doğru bir yaklaşım olarak kabul edilemeyecektir. Bu nedenle anıt ağaçların kayıt altına alınarak dünya anıt ağaç envanterinin çıkarılması küresel bir çalışmayı gerektirmektedir. Ancak bunun için öncelikle ülkemizde bulunan anıt ağaçların tamamı tescil edilerek koruma altına alınmalıdır.

Ülkemizde tescil edilmiş bazı anıt ağaç bilgilerine “<https://www.anitagaclar.gov.tr/anasayfa>” adresi üzerinden erişilebilmektedir. Söz konusu internet sitesi, ülkemizdeki anıt ağaçların tanıtımını yaparak koruma bilincini artırmak amacıyla Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen bir projedir. Sitedeki verilere göre, bu makalenin yazıldığı tarihte, ülkemiz sınırları içerisinde 9369 anıt ağaç bulunmaktadır⁴⁴. Sitede tanıtılan anıt ağaçlar buldukları bölgeleri temsilen seçilmiştir. Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Araştırma ve Tescil Dairesi Başkanlığı Envanter Şube Müdürlüğü tarafından hazırlanan “<http://www.says.gov.tr/savab/#/>” internet sitesi de oldukça önemlidir. Bu sitede il, ilçe, mahalle, ada ve parsel bilgileri girilerek söz konusu alanda özel çevre koruma bölgesi, doğal sit, mağara veya anıt ağaç olup olmadığı sorgulanabilmektedir.

Anıt ağaç bilgilerine ulaşılabilecek bir başka platform Kültür Envanteri Atlası Projesi kapsamında hazırlanan “<https://kulturenvanteri.com/>” sitesidir. Projenin amacı, Anadolu, Balkanlar ve yakın coğrafyada bulunan kültür varlıklarının tescilli olup olmadıklarına bakılmaksızın envanterlerinin çıkarılmasıdır. Anıt ağaçlara ilişkin bir diğer özel girişim ise “<https://www.monumentaltrees.com/en/>”dir. Çeşitli ülkelerden siteye üye olan kişiler, tespit ettikleri anıt ağaçların bilgilerini ve fotoğrafını paylaşmaktadırlar. Şu ana kadar 50524 ağaç sisteme kaydedilmiştir⁴⁵.

İngiltere’de anıt ağaçların korunmasında “*The Ancient Tree Forum*” önemli görevler üstlenmiştir. Bir hayır kurumu olarak faaliyet gösteren

⁴³ https://www.monumentaltrees.com/en/grc/crete/iraklion/18812_pizzeriaakamilaridyolakoi/, Erişim Tarihi: 02.04.2021.

⁴⁴ <https://www.anitagaclar.gov.tr/proje-hakkinda>, Erişim Tarihi: 12.07.2021.

⁴⁵ <https://www.monumentaltrees.com/en/>, Erişim Tarihi: 12.07.2021.

Forum, politikaların ve yasal düzenlemelerin oluşturulmasında hükümeti ve Avrupa Birliğini etkilemiştir. Ormanlık alanların korunması için faaliyet gösteren “*The Woodland Trust*”⁴⁶ hayır kurumu ile başlattıkları “*The Ancient Tree Hunt*” projesi günümüzde hâlâ devam etmektedir. Bu proje kapsamında İngiltere’de anıt ağaçlarla karşılaşan kişiler gerekli bilgileri doldurarak “<https://ati.woodlandtrust.org.uk/add-a-tree/>” sitesinde yer alan haritada söz konusu ağaçları işaretlemektedir. Şu an için 160.000’den fazla anıt ağaç listelenmiştir. İnternet sitesinde yer alan haritada, daha önce listelenmiş anıt ağaçların konumlarına ve diğer bilgilerine ulaşılabilmektedir⁴⁷.

B. Anıt Ağaçların Bakımı

Günümüzde hızlı kentleşme, hava kirliliği, asit yağmurları, yer altı su kaynağındaki değişiklikler, iklim değişiklikleri, toprak kalitesinin bozulması, doğa olayları⁴⁸, zararlı bitkiler, asalak böcekler⁴⁹, insan kaynaklı tahribatlar, definciler vb. karşısında⁵⁰ ağaçların bakımının yapılması ve sağlığının korunması oldukça önem taşımaktadır. Anıt ağaçların gelecek kuşaklara ulaştırılması, uzman kişiler tarafından bakımlarının düzenli ve gereği gibi yapılmasıyla mümkün olmaktadır.

Anıt ağaçlar, taşınmaz tabiat varlıkları kapsamında değerlendirilmektedirler. Anayasa’nın 63. maddesiyle tabiat varlıklarının korunması görevi devlete verilmiştir. İdarenin anıt ağaçların korunmasına dair sorumluluğu, yalnızca bu ağaçların tespit ve tescili ile sınırlı değildir. İdare, anıt ağaçların bakımını bilimsel ölçütlere uygun olarak ve düzenli bir şekilde yerine getirmek zorundadır. 2863 sayılı Kanun’un 10. maddesine göre; kimin mülkiyetinde olursa olsun, taşınmaz tabiat varlıklarının korunmasını sağlamak için gerekli tedbirleri almak, aldırarak ve bunların denetimini yapmak veya kamu kurum ve kuruluşları ile belediyeler ve valiliklere yaptırmak hususunda yetkili makamın Çevre ve Şehircilik Bakanlığı olduğu ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra anıt ağaçların bakımı ve korunması görevinin 5393 sayılı

⁴⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.woodlandtrust.org.uk/about-us/who-we-are/>, Erişim Tarihi: 11.04.2021.

⁴⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://ati.woodlandtrust.org.uk/>, Erişim Tarihi: 11.04.2021.

⁴⁸ **Özçelik**, s. 201; Konya’nın Taşkent ilçesinde yer alan Ağıl Ardıç Ağacı 2020 yılındaki yoğun kar yağışına dayanamamış ve ağacın bir kısmı yıkılmıştır. <https://kulturenvanteri.com/yer/agil-ardic-tabiat-aniti-taskent/#16/36.862015/32.736561>, Erişim Tarihi: 02.04.2021.

⁴⁹ <https://www.karamanhabercisi.com/mutta-anit-agac-zararli-bocege-teslim-oldu-11366h.htm>, Erişim Tarihi: 02.04.2021.

⁵⁰ **Polat**, s. 914; **Sağlam/Özkan**, s. 20.

Belediye Kanunu'nun⁵¹ 14. maddesi kapsamında belediyelerin ve 5302 sayılı İl Özel İdare Kanunu'nun⁵² 6. maddesi kapsamında il özel idarelerinin görev alanı içerisinde olduğu söylenebilir. Netice itibariyle anıt ağaçların bakımı ve korunması Çevre ve Şehircilik Bakanlığı koordinatörlüğünde ve çeşitli idarelerin iş birliğiyle gerçekleştirilen bir süreçtir. Dolayısıyla anıt ağaçların bakımının hiç veya gereği gibi yapılmaması durumunda meydana gelecek zararlardan idare hizmet kusuru ilkesi gereğince sorumlu olacaktır.

Uygulamada anıt ağaçların bakımı ve budamasının belediyeler tarafından hizmet alım ihalesi yoluyla özel kişilere yaptırıldığı görülmektedir⁵³. İhale sürecinde özel kişiler tarafından verilecek iş deneyim belgelerinin ağaç bakım, onarım ve restorasyonuna veya münhasıran anıt ağaçların bakımına ilişkin olması gerektiği aranmaktadır. Örneğin, İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından anıt ağaçların bakımı için "Ağaç Restorasyon, Bakım ve Onarım" ihalesi gerçekleştirilmiştir. İdari şartnamede daha önce kamu veya özel sektörde gerçekleştirilmiş her türlü ağaç bakım, onarım ve restorasyon işlerinin benzer iş kapsamında kabul edileceği düzenlenmiştir. Ankara 23. İdare Mahkemesi "ihalenin anıt ağaç niteliği taşıyan ağaçların bakım, onarım ve restorasyon çalışmasına ilişkin olduğu, amacının anıt ağaç niteliği taşıyan ağaçların hastalık, çürümüş veya çürümeye yüz tutmuş kısımlarının tedavi edilmesi, tehlike arz eden veya tehlike oluşturabilecek kısımlarının güvenli hale getirilmesi ve ağacın gelecek nesillere aktarılması adına ömrünü uzatmak için koruyucu sistemlerin uygulanması olarak açıkça düzenlendiği anlaşıldığından, dava konusu ihalenin klasik nitelikte bir ağaç bakım işi olmadığı, ihale kapsamında anıt ağaç niteliği taşıyan milli kültür mirasımız olan ağaçlar hakkında çalışma yapılacağı, yapılacak işin normal ağaç bakım işlerinden çok daha fazla uzmanlık ve deneyim gerektirdiği..."ni ifade etmiş⁵⁴ ve anıt ağaç niteliğinde olmayan ağaçların budanması ve bakımına ilişkin daha önce yerine getirilmiş işleri benzer iş olarak kabul etmemiştir. Karar temyiz edilmiştir. Danıştay, şirketlerin sunduğu iş deneyim belgelerini ihale dokümanında yer alan benzer iş tanımına uygun bularak Ankara 23. İdare Mahkemesi'nin kararını bozmuştur⁵⁵.

⁵¹ RG: 13.07.2005/25874.

⁵² RG: 04.03.2005/25745.

⁵³ Bkz. Dipnot 56.

⁵⁴ Ankara 23. İdare Mahkemesi, 12.12.2019, 1872/3082 (Kamu İhale Kurulu, 26.02.2020, 2020/MK-46, Lexpera).

⁵⁵ D13D, 13.07.2020, 1195/1942, Lexpera.

Anıt ağaçların bakımı için diğer ağaçlardan daha farklı bir rehabilitasyon süreci yürütülmesi gerekmektedir. Bu nedenle söz konusu rehabilitasyon hizmetleri hizmet alım ihalesi yoluyla uzmanlaşmış kişilere gördürülebilir. Ancak anıt ağaçların dışındaki ağaçların budanması, kesimi, taşınması veya yara bakımının benzer iş kabul edilmesi mümkün değildir. Güncel anıt ağaç rehabilitasyonu hizmet alım ihalesi ilanları incelendiğinde, idarelerin benzer iş kavramını münhasıran anıt ağaçlarla sınırladığı görülmektedir⁵⁶.

Anıt ağaçların bakımına ilişkin temel düzenleme Türk Standardları Enstitüsü tarafından Nisan 2006'da hazırlanan TS 13190 "*Anıt Ağaçlar – Koruma ve Bakım Kuralları*" standardıdır. Standartta anıt ağaçların korunması ve bakım kuralları düzenlenmiştir. Bakım kuralları kapsamında anıt ağaçların beslenmesi, yaralarının bakımı, oyuklarının doldurulması, toprak havalandırması, kök yayılış alanındaki toprak kayıplarına karşı korunması, kök yayılış alanındaki üst toprağın sıkışması durumunda yapılacak koruma işlemi, böcek ve mantarlara karşı korunması ve zorunlu hâllerde anıt ağaçların budanması hususlarında teknik bilgiler verilmiştir. Uygulamada anıt ağaçların bakımı bu standart doğrultusunda yürütülmektedir.

Anıt ağaçların bakımının yapılmasında uygulamaya yol gösterecek kapsamlı bir kılavuz bulunmamaktadır. Yapılacak bakım çalışması sıradan park bahçe bakımından tamamen farklıdır. Günümüzde idarelerin bakım adı altında ağaçlara zarar veren eksik veya yanlış uygulamalarına rastlanmaktadır. Gerekli ilaçlama faaliyetlerinin yapılmaması sonucu ağaç böceklere teslim olmakta ve yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu noktada en kestirme yol tehlikeyi gidermek adına ağacın kesilmesine karar vermek gibi gözükmektedir. Bir ağacın yetişmesi yüzlerce veya binlerce yıllık bir sürece yayılmaktadır. Yeterli inceleme yapılmaksızın bir anıt ağacın kesilmesine karar vermek idam fermanı imzalamaktan farksızdır. Dolayısıyla anıt ağacın kurtarılamayacağını uzman raporlarıyla kesin bir şekilde ortaya konulduğu durumlarda son çare olarak kesim yoluna başvurulmalıdır. Örneğin, Isparta'nın Yalvaç ilçesindeki anıt Doğu Çınarı'nın dallarından biri kırılıp düşmüş ve düşen dalın altında kalan insanlar hayatını kaybetmiştir. Bunun

⁵⁶ İzmir ve Manisa illeri anıt ağaç rehabilitasyonu hizmet alım işi ihalesi ilanı için bkz. <https://www.ilan.gov.tr/ilan/790018/ihale-duyurulari/hizmet-alim-ihaleleri/anit-agac-rehabilitasyon-hizmeti-alinacak>, Erişim Tarihi: 11.07.2021; Afyonkarahisar, Bilecik, Eskişehir, Kütahya ve Uşak illerinde bulunan anıt ağaç ve tescilli ağaç topluluklarının budama ve rehabilitasyonu hizmet alım işi ihalesi ilanı için bkz. <https://www.ilan.gov.tr/ilan/473113/ihale-duyurulari/hizmet-alim-ihaleleri/anit-ve-tescilli-agaclari-budama-ve-rehabilitasyon-hizmeti-alinacaktır>, Erişim Tarihi: 11.07.2021.

üzerine ağacın diğer dalları kesilmek yerine alttan beton kolonlar ile desteklenmiş⁵⁷ ve ağaç günümüze sağlıklı bir şekilde ulaştırılmıştır.

C. Koruma Alanının Tespiti

Anıt ağaçlar, taşınmaz tabiat varlığı olmaları nedeniyle, in situ koruma ilkesi (*buldukları yerde koruma ilkesi/ yerinde koruma ilkesi*) çerçevesinde korunacaktır. In situ ilkesi gerek kültür varlıklarının gerekse tabiat varlıklarının yerlerinin değiştirilmeksizin orijinal kontekstinde koruma altına alınması anlamına gelmektedir⁵⁸. Tabiat varlıkları açısından in situ koruma, canlıyı doğal habitatı içerisinde korumayı ifade etmektedir⁵⁹. In situ koruma ilkesi uyarınca, bulunduğu yerde korunması zorunlu olan anıt ağaçların sağlıklı bir şekilde hayatlarını sürdürebilmeleri için yeterli büyüklükte bir koruma alanının tespit edilmesi gerekmektedir⁶⁰. Esasen anıt ağaç statüsünün sağladığı en önemli koruma da budur.

Anıt ağaç koruma alanları 110 sayılı ilke kararda belirtilen esaslar doğrultusunda tespit edilecektir. Belirlenen koruma alanı koordinatları UTM 3° ED 50 projeksiyon ve datumunda ölçekli krokide alansal olarak gösterilecek ve bu kroki Bölge Komisyonları tarafından onaylanacaktır.

110 sayılı ilke karara göre belirlenen koruma alanlarında:

- Ağacın kök yapısını, beslenmesini olumsuz etkileyebilecek ve taban suyunun kök sistemine ulaşmasını engelleyecek türden zemin kaplaması, kazı ve inşaa faaliyetleri yapılamaz⁶¹.
- Ağacın tepe, gövde ve kök yapılarına zarar verebilecek hiçbir faaliyete izin verilemez⁶².

⁵⁷ Genç/Güner, s. 272.

⁵⁸ Serdaroğlu, Ümit: “Arkeolojik Sitlerde Koruma, Kullanma ve Planlama Sorunları”, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayı, Ankara, 13-16 Mart 1990, s. 72.

⁵⁹ Ersöz, Ahmet Kürşat: Türk İdare Hukuku Kapsamında Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 38-39.

⁶⁰ Anıt ağaçlar için tespit edilen koruma alanı ile madencilik, yapılaşma, alt yapı gibi proje alanlarının çakışması mümkündür. Bu gibi ihtimallerde, “üstün kamu yararı” değerlendirilmesi yapılarak mümkün olduğunca anıt ağaçların korunması lehine karar verilmesi gerekmektedir. Zira anıt ağaçlar, sadece buldukları ilçe veya ilin değil, bütün vatandaşların ve hatta bütün dünyanın ortak mirası niteliğindedir. Üstün kamu yararı kavramına ilişkin eleştiriler için bkz. Çakmak, s. 485-487.

⁶¹ Anıt ağaçlar için ağacın taç izinden beş metre daha ileride kök koruma bölgesi tespit edilmesi gerektiğine dair görüş için bkz. Alp, Şevket: “Van Gölü Havzası’nda Anıt Ağaçları, Tespit Edilen Sorunlar ve Koruma Önerileri”, Plant, C. 7, S. 23, Mart-Mayıs 2017, s. 58-59.

- Belirlenen koruma alanı içerisinde başka herhangi bir ağacın plantasyonuna izin verilemez.
- Koruma alanı içerisinde yapılacak faaliyetler ağacın türü, bulunduğu alanın özelliği ve koruma alanı durumu göz önünde bulundurularak Bölge Komisyonu tarafından değerlendirilecektir⁶³.

Anıt ağaçlar, tek başına taşınmaz tabiat varlığı niteliğindedir⁶⁴. Dolayısıyla anıt ağaçların korunmasına ilişkin faaliyetler peyzajda planlama, tasarım ve yönetim çalışmaları birliğinde yürütülmelidir⁶⁵. Sancakdar, anıt ağaçları içeren meydan projeleri yapılabileceğini vurgulamaktadır. Ancak söz konusu projeler yapılırken ağaçlara ışıklandırmaların çakılması, ağaç kabuğuyla kimyasal madde teması gibi ağaçlara zarar verici nitelikte eylemlerden uzak durulmalıdır⁶⁶. Gerçekten anıt ağaçlar buldukları yere anlam kazandırmakta ve yaşamın çevrelerinde şekillenmesini sağlamaktadır⁶⁷. Örneğin, Isparta'nın Yalvaç ilçe merkezindeki anıt Doğu Çınarı yedi kahvehaneye gölgelik hizmeti vermektedir⁶⁸. Özellikle köylerde insanların oturup sohbet ettikleri, köy pazarlarının kurulduğu veya köy meydanlarının bulunduğu yerler genellikle ulu ağaçların yakınında olmaktadır.

D. 2863 Sayılı Kanun'da Öngörülen Cezalar

2863 sayılı Kanun'un 65. maddesinin 1. fıkrasına göre tescil edilmiş anıt ağaçların bu Kanun'a göre tebliğ veya ilan edilmiş olmasına rağmen yıkılmasına, bozulmasına, tahribine, yok olmasına veya her ne suretle olursa olsun zarar görmesine kasten sebep olanlar ile izin almadan inşai ve fiziki müdahalede bulunanlar iki yıldan beş yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezasıyla cezalandırılacaktır. Bu fıkra da belirtilen cezanın uygu-

⁶² Anıt ağaç olarak tescil edilmiş dört çınar ağacının sağlıklı gelişimini engelleyen bir büfe hakkında verilen yıkım kararını Danıştay hukuka uygun bulmuştur. D14D, 08.05.2012, 4434/3263, Lexpera.

⁶³ "...davalı idarelerce, uyumsuzluğa konu 4 parsel sayılı taşınmazda "anıt ağaç" niteliğinde korunması gerekli tabiat varlıkları bulunduğu bilinmesine karşın, 1/1000 ölçekli uygulama imar planı değişikliği yapılırken yer verilen ilgili yasa ve ikincil mahiyetteki hukuki düzenlemeler gereği "İzmir Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Komisyonundan" görüş alınması gerekli ve zorunlu iken, davalı idarelerce anılan yetkili idarenin görüşünün alınmadığı..." İzmir BİM, 3. İDD, 04.06.2020, 696/379, Lexpera.

⁶⁴ Ersöz, s. 15.

⁶⁵ Polat, s. 914.

⁶⁶ Sancakdar, s. 49.

⁶⁷ Sağlam/Özkan, s. 19.

⁶⁸ Genç/Güner, s. 272.

lanabilmesi için söz konusu ağacın tescil edilmesi⁶⁹ ve bu kararın tebliğ veya ilan edilmiş olması gerekmektedir. Kanun'un açık hükmü karşısında, istikbal anıt ağaçlara karşı maddede belirtilen eylemlerin gerçekleştirilmesi hâlinde söz konusu ceza uygulama alanı bulamayacaktır.

SONUÇ

Anıt ağaçlar, binlere varan yaşlarıyla insanlık tarihine ışık tutan belge niteliğinde taşınmaz tabiat varlıklarıdır. Gelecek kuşaklara karşı önde gelen sorumluluklarımızdan biri “*tabiatın sessiz tanıkları*”⁷⁰ olan anıt ağaçların korunması, bakımlarının yapılması ve söz konusu ağaçlara zarar veren eylemlerin bertaraf edilmesidir.

Ülkemizde kültür ve tabiat varlıkları hukuku alanında akademik eser sayısı oldukça azdır. Özellikle anıt ağaçların hukuki statüsüne dair ayrıntılı bir çalışma bulunmamaktadır. Mevzuatta da anıt ağaçlara dair düzenlemeler oldukça eksiktir. Hatta 2863 sayılı Kanun'da “*anıt ağaç*” ifadesi bile geçmemektedir. Anıt ağaç kavramı, Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik'te tanımlanmış, tesciline ilişkin usul ve esaslar ile koruma önlemleri 110 sayılı ilke kararda düzenlenmiştir. Uygulamada netliğin sağlanabilmesi için anıt ağaçlara ilişkin kanuni düzenlemeler yapılmalıdır.

Genç ve Güner tarafından savunulan ve TS 13190 standardında yer verilen “*istikbal anıt ağaç*” kavramı kanuni dayanağa kavuşturulmalı, birkaç puan sebebiyle anıt ağaç statüsüne alınamayan ağaçlar da belirli ölçüde koruma altına alınmalıdır.

⁶⁹ “...Sanık ...'in,... köyünde ikamet ettiği ve Mezarlık mevkiinde bulunan ve sahibiyile ortak olarak kullandığı arazide bulunan bir yaşlı çınar ağacının bir dalını, ettiği sebze-lerin güneşini engellediği gerekçesiyle kestiği,..., her ne kadar ... Müze Müdürlüğü'nün 18.02.2011 tarihli raporunda, sanık ...'in dalını kestiği ağacın anıt ağaç ve bulunduğu arazinin de 1. Derece arkeolojik sit alanı olduğu belirtilmiş ve sanıklar hakkında 2863 sayılı Kanuna aykırılık suçundan dava açılmış ise de, aynı Müze Müdürlüğü'nün 12.05.2011 tarihli raporunda, davaya konu ağaç hakkında alınmış bir tescil kararının bulunmadığı, ağacın anıt ağaç olmadığı ve bölgenin de 1. derece arkeolojik sit alanı olmadığı belirtilmiştir, yine 15.04.2011 tarihinde olay yerinde yapılan keşfe iştirak eden arkeolog ve kadastro teknisyeninden alınan raporda, bölgenin sit alanı içerisinde bulunmadığının ve ağacın da anıt ağaç olmadığı belirtilmiştir, sanık ...'in beyanında, ağacın anıt ağaç olduğunu bilmediğini, sadece bir dalını güneşi engellemesi nedeni ile kestiğini beyan ettiği,..., tüm dosya kapsamından sanıkların üzerlerine atılı suçun unsurlarının oluşmadığı ve mahkemece sanıkların atılı suçtan beraatlerine karar verilmesinde bir aykırılığın bulunmadığı anlaşılmakta;...” Y12CD, 20.10.2014, 25648/20334, Lexpera.

⁷⁰ <http://www.anitagaclar.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 06.04.2021.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığının internet sitesinde yer alan bilgiler ve anıt ağaç tescil sürecine dair matbu formlar 110 sayılı ilke karar doğrultusunda güncellenmelidir. Anıt ağaçların tescil süreci hızlandırılmalı, ülkemizdeki anıt ağaç envanteri çıkarılmalı ve kayıt altına alınan anıt ağaçlara ilişkin bilgiler halkın kolayca erişebileceği şekilde bir internet sitesinde paylaşılmalıdır.

Yetkili idarelerde anıt ağaçların bakımı konusunda uzmanlaşmış personel istihdam edilmelidir. Anıt ağaçların bakımı hizmet alım ihalesiyle özel kişilere gördürülecekse iş deneyim belgesinde benzer iş kabul edilecek işler münhasıran anıt ağaçların bakımı, budanması veya restorasyonu ile sınırlı olmalı, klasik ağaç budama ve bakım işlerinin benzer iş kabul edilmemelidir.

KAYNAKÇA

- Akyılmaz, Bahtiyar/Sezginer, Murat/Kaya, Cemil:** Türk İdare Hukuku, 12. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2020.
- Alp, Şevket:** “Van Gölü Havzası’nda Anıt Ağaçları, Tespit Edilen Sorunlar ve Koruma Önerileri”, *Plant, C. 7, S. 23, Mart-Mayıs 2017, s. 56-59.*
- Arslan, Seher:** “Türklerde Ağaç Kültü ve “Hayat Ağacı””, *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi, C. 1, S. 1, 2014, s. 59-71.*
- Asatekin, N. Gül:** Kültür ve Doğa Varlıklarımız Neyi, Niçin, Nasıl Korumalıyız?, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı DÖSİMM Basımevi, Ankara, 2004.
- Atik, Meryem/Balta, Sıla/Durak, Ayşe:** “Peyzajda Yaşayan Doğal Tarih: Anıt Ağaçlar”, *Plant, C. 7, S. 23, Mart-Mayıs 2017, s. 22-26.*
- Baytop, Asuman:** Türkiye’de Botanik Tarihi Araştırmaları, Tübitak Yayınları, Ankara, 2004.
- Bilgin, Sakine Nilüfer:** Ormanların İdare Hukuku Açısından Korunması, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008.
- Cowan, Andrew:** “Protecting Our Ancestors Legacy for the Generations of the Future”, 2004, <http://www.wbrc.org.uk/atp/Protecting%20our%20ancestors%20legacy%20-%20Arbor%20Ecology.pdf>, Erişim Tarihi: 08.04.2021.
- Çakmak, N. Münci:** İdare Hukukunda Kuramsal Olarak Kamu Yararı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013.
- Çaycı, Ahmet:** “Kavramlar ve Tanımlar”, *Mitoloji ve Din, Ed. Remzi Duran, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2018.*
- Çolak, Nusret İlker:** Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Hukuku, 2. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015.
- Ergun, Metin:** “Türk Ağaç Kültü İnancının Dede Korkut Hikayelerindeki Yansımaları”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten, C. 46, S. 1998/1, 1998, s. 71-80.*
- Ersöz, Ahmet Kürşat:** Türk İdare Hukuku Kapsamında Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017.
- Evliya Çelebi:** Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Kütahya- Manisa- İzmir- Antalya- Karaman- Adana- Halep- Şam-

Kudüs- Mekke- Medine, Hazırlayan: Seyit Ali Kahraman, 9. Kitap, 1. Cilt, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2011.

Genç, Musa/Güner, Ş. Teoman: Göller Bölgesi'nin Anıt Ağaçları, Isparta Valiliği İl Özel İdare Müdürlüğü, İdeal Matbaası, Ankara, 2003.

Gözler, Kemal: İdare Hukuku, Cilt I, 3. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019.

Güneş, Yusuf: Orman Hukuku, Ed. Aynur Aydın, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi: İstanbul'un Doğal Mirası Anıt Ağaçlar Anadolu Yakası, İhlas Gazetecilik, İstanbul, 2014.

Karahanoğulları, Onur: İdarenin Hukukla Kavranması: Yasallık ve İdari İşlemler (Yargı Kararlarına Dayalı Bir İnceleme), 3. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2015.

Küçük, Abanoz: "Türk Ağaç Kültü Etrafında Teşekkül Eden Dokuz Oğul Efsanesi ve Toplumsal İşlevleri", Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, C. 11, S. 22, 2018, s. 69-76.

Özçelik, R: "Mersin-Aydıncık İlçesi Anıt Dallı Servileri (Cupressus sempervirens L. var. horizontalis (Mill.) Gord.)", Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, C. 10, S. 2, 2006, s. 197-201.

Palabaş Uzun, Seyran/Bozali, Nuri/Sivrikaya, Fatih: "Kahramanmaraş'ın Tarihine Işık Tutan Anıt Ağaçlar", KSÜ Doğa Bilimleri Dergisi, C. 14, S. 2, 2011, s. 43-51.

Polat, Zöhre: "Doğanın Mirası Anıt Ağaçlar", Türk Tarım – Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi, C. 5, S. 8, 2017, s. 908-916.

Read, Helen: Veteran Trees a Guide to Good Management, English Nature Veteran Trees Initiative, UK, 2000.

Sağlam, Serkan/Özkan, Ulaş Yunus: "Zamanın Gizli Tanıkları ve Günümüzün Görkemli Yapıtları Anıt Ağaçlar", Plant, C. 7, S. 23, 2017, s. 16-20.

Sancakdar, Oğuz: Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2012.

Sarıbaş, Metin: "Batı Karadeniz Bölgesi'nin Kayda Girmemiş Anıt Ağaçları", Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, C. 52, S. 1, 2015, s. 13-21.

- Satıl**, Fatih: “Türk Kültüründe Ağaç ve Çınar”, 20.02.2017, <https://gazetemerhaba.com/turk-kulturunde-agac-cinar/>, Erişim Tarihi: 28.03.2021.
- Serdaroğlu**, Ümit: “Arkeolojik Sitlerde Koruma, Kullanma ve Planlama Sorunları”, Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayı, Ankara, 13-16 Mart 1990, s. 69-74.
- Sicard**, Harald Von: “The Tree Cult in the Zimbabwe Culture”, African Studies, C. 5, S. 4, 1946, s. 257-267.
- Umar**, Bilge/**Çilingiroğlu**, Altan: Eski Eserler Hukuku, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1990.
- Ünal**, Mehmet/**Başpınar**, Veysel: Orman Hukuku, 4. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2017.
- Yılmaz Turgut**, Nükhet: Çevre Politikası ve Hukuku, 2. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2012.
- Yurdadön Aslan**, Pınar/**Özkır**, Duygu/**Ofluoğlu**, Yasemin: “Bursa Kent Belleği ve Kimliğinin İnşasında Anıt Ağaçların Rolü”, C. 7, S. 19, 2016, s. 800-829.
- Yücer**, Hür Mahmut/**Küçük**, Serhat: “Tasavvuf Literatüründe Ağaç Sembolizmi ve Muhyî'nin Temsîl-i Şecer İsimli Eseri”, Academic Platform Journal of Islamic Research, C. 3, S. 1, 2019, s. 13-28.
- <https://kulturenvanteri.com/yer/agil-ardic-tabiata-niti-taskent/#16/36.862015/32.736561>, Erişim Tarihi: 02.04.2021.
- <https://www.anitagaclar.gov.tr/proje-hakkinda>, Erişim Tarihi: 12.07.2021.
- <https://www.crwflags.com/fotw/flags/ru-21.html>, Erişim Tarihi: 29.03.2021.
- <https://www.karamanhabercisi.com/mutta-anit-agac-zararli-bocege-teslim-oldu-11366h.htm>, Erişim Tarihi: 02.04.2021.
- https://www.monumentaltrees.com/en/grc/crete/iraklion/18812_pizzeriakamilaridyolakoi/, Erişim Tarihi: 02.04.2021.
- <https://www.monumentaltrees.com/en/>, Erişim Tarihi: 12.07.2021.
- https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/cult_1?q=cult, Erişim Tarihi: 28.03.2021.
- <https://ati.woodlandtrust.org.uk/>
- <http://lexpera.com.tr>
- <http://www.lugatim.com>

